New Light on Old Manuscripts, VB 45, 179–185

https://doi.org/10.1553/978OEAW91575s179

Zaza Aleksidze (†) and Dali Chitunashvili

Unknown Palimpsest of an Iadgari from the Sinai Collection of Georgian Manuscripts

Across the entire Christian world, only a few manuscripts have preserved material relating to the oldest Christian liturgy, namely the Jerusalem rite. Once the liturgical practice of Constantinople had achieved dominance, those books which contained the liturgical practice of Jerusalem were removed from everyday use. Only a few texts containing this material written in Greek have survived until today, and these have survived by accident. However, it is possible to study the earliest Christian liturgy with the help of the traditions of the eastern Christian nations, which survive mainly in Georgian, Armenian, and Caucasian Albanian. If the Georgian translation of the Lectionary, together with the Armenian and Albanian Lectionaries, still remains one of the main sources for the study of the Jerusalem Lectionary, then the collection of liturgical chants translated into Georgian is unique for the study of the origin and development of early hymnography. The *Iadgari* is the one of the most ancient Georgian collections of chants, and the greater part of it was translated from Greek. It contains chants for the entire ecclesiastical year, and it is the hymnographical complement to the Jerusalem Lectionary. Although a Greek collection was presumably the basis for the formation of the Georgian *Iadgari*, no textual evidence for this has yet been found, so the only opportunity for studying the ancient hymnody is provided by a small number of Georgian manuscripts. The identification of a new manuscript containing the text of the *Iadgari* gives us new opportunities for studying this unique collection of chants and its later development.

Among the Georgian manuscripts kept at St. Catherine's Monastery on Mount Sinai, the manuscript Sin. geo. NF 7 has attracted our attention. According to the catalogue, the manuscript, which contains 154 folios, dates back to the 13th century, and consists of a collection of chants. It includes *troparia*, *ypakoi (kontakia)*, and *oikoi* for fixed feasts (ff. 1r–64r); ff. 64v–154v represents a part of George the Hagiorite's (1009–1066) *parakletike*, in particular chants of the Mode 1 for the week from Monday to Saturday. The whole manuscript is palimpsest. Nothing is known about the time and place of its copying. The beginning and end of the manuscript are missing, and there is no colophon preserved.[1]

As a result of our study, it has become clear that in the manuscript there are two lower layers, which should be distinguished from each other. Both layers are written in *Nuskhuri* script, but differ from each other with regard to *mise-en-page*, grapheme drawing, and timing. The undertext of the main part of the manuscript, ff. 1–12 and 49–154, is written in large size *Nuskhuri* script in one column. Usually in a column there are 15 lines, although occasionally 14 or 16 lines are also found. This part of the palimpsest contains Psalms (Fig. 1).

The undertext present on ff. 13–48 of the palimpsest differs from the undertext in the main part of the manuscript. In this section, there are 22/23/25 lines to the page. The text is written in a delicate fine *Nuskhuri* script, which paleographically can be dated to the 10th century (Fig. 2). Study of the palimpsest has shown that the manuscript contains the text of the *Iadgari*. A commemoration attested next to one of the chants makes it possible to date the manuscript with greater precision.

In the process of deciphering the palimpsest, at the end of chants of Nicholas of Myra (Sin. geo. NF 7, f. 21r), one part of the text appeared to be written in *Mtavruli* script (Fig. 3). After deciphering, the *Mtavruli* text reads as follows: ჩ(მიდა)ო ნიკოლაოზ, მეოხ ეყავ თორნიკ ძმითურთ და შვილითურთ ჩ(ინა)შე ღ(მრ)თ[ისა] [*c'(mida)o nik'olaoz, meox eq'av* ***tornik'*** *ʒmiturt da šviliturt c'(ina)še γ(mr)t[isa]*] ('May you Saint Nikolaoz intercede for Tornikios with his brother and child before the God').

Zaza Aleksidze (†): K. Kekelidze Georgian National Centre of Manuscripts, Levan Mikeladze str. 19, plat 6, GE-0162 Tbilisi.
Dali Chitunashvili: K. Kekelidze Georgian National Centre of Manuscripts, Chekhov str. 10, GE-0103 Tbilisi; dali_chitunashvili@yahoo.com

[1] Aleksidze *et al.*, *Κατάλογος γεωργιανών χειρογράφων*, 251–252.

Who might the '*Tornik*' (Tornikios) be who is mentioned in the commemoration, and what might be his connection with this manuscript?

Fig. 1: Sin. geo. NF 7, f. 83r
(© St. Catherine's Monastery, Sinai, Egypt)

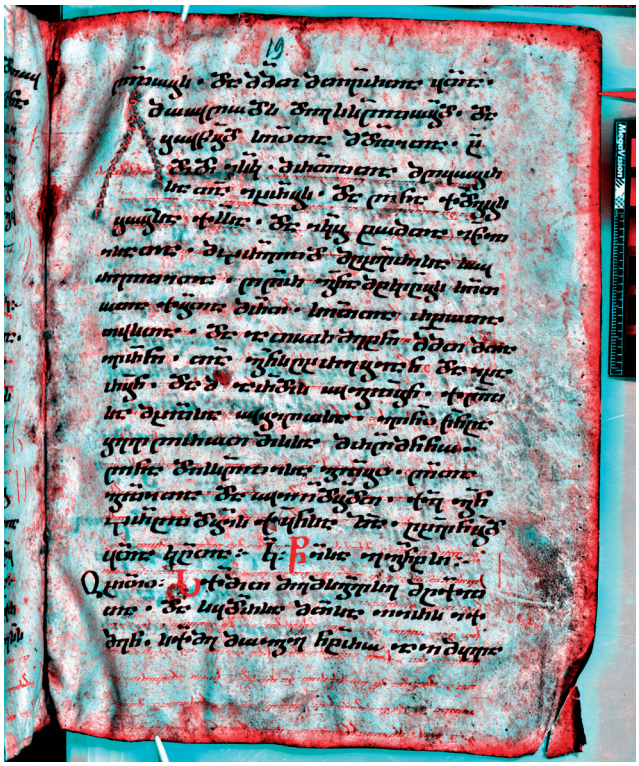

Fig. 2: Sin. geo. NF 7, f. 19r
(© St. Catherine's Monastery, Sinai, Egypt)

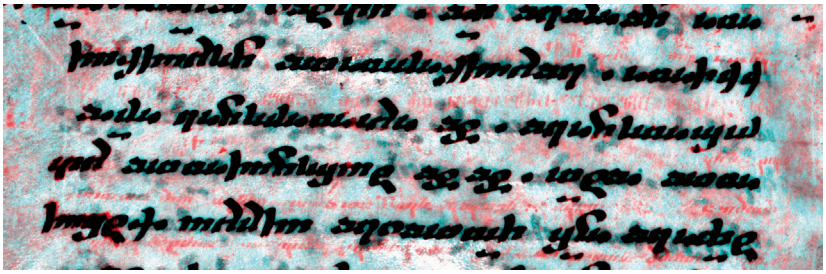

Fig. 3: Sin. geo. NF 7, f. 21r (© St. Catherine's Monastery, Sinai, Egypt)

The form of the commemoration present in the palimpsest, along with its phraseology and the names mentioned, is reminiscent of the commemoration of the Oshki Bible (Athos, Ivir. georg. 1, copied in 978–979)[2], which belonged to Tornik Eristavi (Duke Tornikios/John Tornikios), who was a famous figure in the second half of the 10th century in the Tao region of Southern Georgia, a representative of the Chordvaneli House. On f. 276v of the manuscript we read: ქრისტე, ადიდე მამაჲ იოვანე-თორნიკ მოძღურით, ძმით და შვილითურთ [*krist'e, adide mamaj iovane-**tornik'** moʒgurit, ʒmit da šviliturt*] ('Christ, exalt father John-Tornik with his confessor, brother and child').[3] As we see, there are similarities as well as differences between these two commemorations: in the palimpsest, Tornik is mentioned only by his secular name, whereas in the Oshki Bible, next to his secular name we see his monastic name, John, which Tornik received after he took monastic vows. The palimpsest also does not mention Tornik's confessor. However, the ending of both invocations is the same: ძმით და შვილითურთ [*ʒmit da šviliturt*] ('with brother and child').

There is no doubt that the commemoration asking St. Nicholas of Myra for mercy was made on behalf of Duke Tornikios. He would have been the benefactor of the manuscript, and the mention of Eristavi (duke) only by his secular name must indicate that the manuscript was copied when Tornikios had not yet taken monastic vows on Mount Athos, i.e. before 973.[4] Accordingly, we should suppose that the manuscript originated from the Tao-Klarjeti region (historical South Georgia, now Turkey). Unfortunately, as the manuscript is not complete, we do not know where the *Iadgari* ordered by Tornik was kept before it was used as the material for a new manuscript, but we can guess that it may have been among the other Georgian manuscripts sent from Tao to the newly-founded Georgian Monastery on Mount Athos.

The identification and study of the *Iadgari* texts has revealed that the palimpsest preserves a rather later redaction of the *Iadgari.* It should be explained that the *Iadgari* collection of hymns underwent a long process of development. Its oldest redaction, the *Ancient Iadgari,* is attested mainly in Sinai manuscripts and is already published.[5] The *New Iadgari* reflects a later stage of the development of the collection of hymns, and is preserved in a number of manuscripts, the important copies of which are also preserved in the Sinai collection. The palimpsest contains the hymns for December-January. We were able to read and identify one part of the hymns with the help of manuscripts containing the text of the *New Iadgari*—Sin. geo. 59, Sin. geo. 64, and Sin. geo. 65. For textual comparisons, we used the most complete copy of the *New Iadgari*, the so-called *Iadgari* of Mikael Modrekili, which was copied in 978–988 in the historic territory of Tao-Klarjeti.[6]

At this point, the following feasts of saints can be identified:

Hymns for December*:* St. Sabbas the Sanctified (ff. 15v, 18v, 26r–v, 29r); St. Nicholas of Myra (ff. 15r, 21v–r, 32r–v); St. John of Damascus (f. 21r); St. Eustratius and his companions (f. 22v–r); St. Modestus (ff. 25r, 28r, 42v); St. Ignatius (ff. 34r–v, 37r); St. Paul of Thebes and St. Antony (f. 25v); St. James, brother of Jesus (f. 30r–v).

Hymns for January: St. Jude the Apostle (f. 33r); St. Timothy the Apostle (f. 33v); St. Nino the Illuminator (f. 23r–v); St. Maximus the Confessor (f. 38r); St. Anthony the Great (f. 19r); St. Theodosius the Great (f. 14v); St. Paul of Thebes (f. 14v); the Epiphany and St. John (ff. 17r–v, 16r–v); St. Philotheus (f. 45v).

---

[2] The manuscript is preserved today at the Iviron Monastery on Mount Athos, see Blake, *Catalogue des manuscrits géorgiens*, 301–304.

[3] Gigineishvili and Kikvidze (eds.), *C'ignni ʒuelisa aγtkumisani,* 561.

[4] E. Metreveli supposes the earliest date of Iovane-Tornike's being on Athos was 973. See Metreveli, *Nark'vevebi Atonis*, 9.

[5] Metreveli *et al.* (eds.), *Uʒvelesi iadgari.*

[6] Metreveli *et al.*, *Kartul xelnac'erta aγc'eriloba*, 544.

The chants for Epiphany are preserved in a large number of folios of the palimpsest, the copying and identification of which are difficult because the text has vanished and only a few sentences or words remain.

Because the manuscript is palimpsest with the erased text out of sequence, it is often difficult to determine the sequence of the hymns and it is almost impossible to distinguish the days of the feasts. It would appear that they were written in red ink and have been completely removed. The titles of the chants are not legible even in the multi-spectral images.

Studying the material has shown that, with regard to the sequence of feasts, the palimpsested *Iadgari* does not follow exactly the sequence of any other copies known to date. To enable comparison, the following table gives an excerpt from the January feasts:[7]

Sin. geo. NF 7	**Sin. geo. 59**	**Sin. geo. 64–65**	**Mikael Modrekili *Great Iadgari***
14 January St. Nino the Illuminator	14 January St. Nino the Illuminator	14 January St. Nino the Illuminator	14 January *Holy Fathers of Sketis*
—	—	—	15 January St. Babylas of Antioch
16 January Dedication of the Theotokos church in Choziba: *The great mystery was born by a Virgin*	—	16 January Dedication of the Theotokos church in Choziba: *Mother of Lord, Holy Virgin*	16 January Dedication of the Theotokos church in Choziba: *The great mystery was born by a Virgin*
17 January St. Anthony the Great	17 January St. Anthony the Great	17 January St. Anthony the Great	17 January St. Anthony the Great
18 January St. Paul of Thebes	18 January St. Paul of Thebes	18 January St. Paul of Thebes	18 January *St. Anthony Ravakh*
19 January *St. Theodosius the Great*	19 January St. Anthony Ravakh	19 January St. Anthony Ravakh	19 January *St. Theodosius the Great*
—	20 January St. Maximus the Confessor	20 January St. Euthymius the Great	20 January St. Euthymius the Great
21 January St. Maximus the Confessor	—	21 January St. Maximus the Confessor	21 January St. Maximus the Confessor
22 January St. Timothy the Apostle	—	22 January St. Timothy the Apostle	22 January *Four Archangels*
23 January St. Jude the Apostle	—	23 January St. Jude the Apostle	—

As we can see, the palimpsest has similarities and differences with almost every manuscript, but it is closest to the manuscript Sin. geo. 64–65.

Particularly notable are the differences in the calendar. As already mentioned, in the palimpsest the titles of months and numbers are poorly legible. However, they can sometimes still be distinguished. The numbers are written in *Asomtavruli* script, so that we know the calendar date and the hymn for that date is also partially readable (see ff. 17v, 21r). However, the name of the saint for any particular day still cannot be determined. In some cases, the names of the saints are readable, but none of the other calendars include the feasts of these saints on that very day. For example, f. 25v of the manuscript, which is the recto side for the palimpsest, preserves the hymn for the day of 16 December (unfortunately, the name of the month cannot be read, but the other side of the folio contains the hymn for Modestus, Patriarch of Jerusalem, which clearly indicates that it should be December 16, since according to Sin. geo. 64–65, Modestus' feast day is 16 December).[8] Before 16 December, the hymn texts in the palimpsest are easier to read. In the chants, the names of St. Paul and St. Anthony are mentioned together, suggesting that these are St. Paul of Thebes and St. Anthony the Great. Their feast in the old liturgical tradition is in January (17 and 18 January), and this is how their celebrations appear

[7] The italics mark the differences between the manuscripts.

[8] Metreveli *et al.*, *Kartul xelnac'erta ayc'eriloba*, 223.

in Sinai *Iadgaris*,[9] as well as in the palimpsest, while none of the calendars include the feasts of St. Paul and St. Anthony in December.[10] It is precisely peculiarities of this kind that make the Sinai palimpsest particularly important for the study of the development of *Iadgari*.

The same may be said about the structure of the hymns, which sometimes appear in our palimpsest in a different order. In the *Great Iadgari* copied in 978–979, which is considered to be the most complete copy of the *New Iadgari*, the first hymn of Anthony the Great's eight hymns differs from the hymn presented in the palimpsest; however, the remaining hymns are the same (the italicized text marks those sections that differ between the two manuscripts, while the bold typeface is used to indicate the portions of text that are missing in the parallel witness):

Sin. geo. NF 7	***Great Iadgari* (Tbilisi, National Centre of Manuscripts, Ms. S-425, ff. 107v–110v)**
f. 19v გჳქადაგე ერთი ღმრთეებაჲ სამგუამოვნებით, ღირსო მამაო ანტონი, ხოლო ერთი სამებისაგანი ორითა ბუნებით გჳჩუენე ჩუენ და აღვიარებთ ყოველნი [ ] სამნი ყრმანი.	*გიხაროდენ, თანაზიარო ანგელოზთა მაღალთა შინა, ანტონი, რამეთუ ამათ ცხორებაჲ ქუეყანასა ზედა მოიგე, მამაო, ჭეშმარიტებით, რაჟამს სიწმიდით ჰმოქალაქობდი სათნოვებით და გამოშჩნდი შენ ვითარცა.*
[მ]ამაო ანტონი, განსწმიდე შენ გონებანი, სულნი და ჴორცნი და ტრფიალებითა ღმრთისაჲთა გ(ა) ნბრწყინვებული ესრეთ ღაღადებდი [ ]	[მ]ამაო ანტონი, განსწმიდე შენ გონებანი, სულნი და ჴორცნი და ტრფიალებითა ღმრთისაჲთა გ(ა) ნბრწყინვებული ესრეთ ჰღაღადებდ... ...
მამაო ანტონი, ყოველი სათნოებაჲ შრომითი შეჰკრიბე და იქმენ მოწამე სისხლთა დაუთხეველად და ღაღადებდი აკურთხევთ[ყოველნი საქმენი უფალსა და ამაღლებდით]	მამაო ანტონი, ყოველი სათნოებაჲ შრომითი შეჰკრიბე და იქმენ მოწამე სისხლთა დაუთხეველად და ღაღადებდი აკურთხევ.
მამაო ანტონი, სათნოებისა ეტლთა შრომითა ამჴედრიდი [ ]	მამაო ანტონი, სათნოებისა ეტლთა შრომითა აჰმჴედრდი...
მამაო ანტონი, [საკჳრველ იქმნა] ჩუენგან ცხორებაჲ [შენი რამეთუ] იქმენ შენ მსგავს უჴორცოთა[იტყ]ოდე აკურთხევდით ყოველნი [სამებაჲ გუეც.]	მამაო ანტონი, საკჳრველ იქმნა ჩუენგან ცხორებაჲ შენი, რამეთუ იქმენ შენ მსგავს უჴორცოთა მსახურ სამებისა და იტყოდე აკურთხევდით ყოველნი სამებაჲ გუეც.
ადიდებდითსა რომელმან წინაჲსწარ [ ] რ](ომე)ლნი საშუებელნი სოფლიონი განიძარცუნა და საჭურველი ქრისტესი შემოსა, ანტონი, ვითარცა სულთა ჩუენთა მეოხსა დაუცხრომელად[ ] მართალო [ანტონი] სარწმუნოებითა შეჭურვილსა	*ადიდებდითსა* რ(ომელმა)ნ წინაჲსწარ [ ] რ](ომე)ლნი საშუებელნი სოფლიონი განიძარცუნა და საჭურველი ქრისტესი შემოსა, ანტონი, ვითარცა სულთა ჩუენთა მეოხსა დაუცხრომელად[ ] მართალო ანტონი, სათნოვებათა მოგებითა ზეცად აღიწიე და შრომანი შესწირენ...სათნოვებითი შეჭურვილსა

The same situation can be observed with regard to the hymn for Theodosius the Great. As has been shown, the palimpsest has preserved a section of the hymn for Theodosius on 19 January. This hymn was created by the famous Georgian hymnographer, Ioane Minchkhi. Of the other manuscripts, only Mikael Modrekili's *Great Iadgari* (National Centre of Manuscripts, Ms. S-425, ff. 110r–111v) contains this hymn of Ioane Minchkhi. It is notable that this text is not found in any other Sinai manuscripts containing *Iadgari*. Collating the texts of Modrekili and the palimpsest has revealed some variant readings. In addition, as it is seen by collating the two texts, the structure of the palimpsest is also different:

[9] Metreveli *et al.*, *Kartul xelnac'erta aγc'eriloba*, 162–186 and 208–228.

[10] In addition to published calendars and liturgical books, we also rely on the Database of the Cult of Saints created at Oxford University, see http://csla.history.ox.ac.uk/ (accessed 01.07.2023).

Sin. geo. NF 7	***Great Iadgari* (Tbilisi, National Centre of Manuscripts, ms. S-425, ff. 110r–111v)**
f. 14v სიბრძნით გ(ა)ნ(მ)გ(ე)ბელო ი(ესო)ჳ, სიტყუაო დაუბადებელო, დ(ა)ბ(ა)დებულნი გადიდებენ მ(ა) მ(ი)სა თ(ა)ნა ს(უ)ლით წ(მი)დითურთ, მ(არა)დის დაუდუმებელად. გიგალობენ ანგელოზნი და გმონებენ ადამეანნი სუფ(ე)ვაჲ შ(ე)ნი სუფევა არს უკ(უნისამდ) ე. შენ *იდიდები* ქ(რისტ)ე ერნი *ზ(ე)ც(ა)თანი,* ს(უ)ლნი უჯორცოთანი, შ[(ე)ნ მოს]ცემ ლ(ო)ცვასა მდაბალთა ქ(უე) ყ(ა)ნისათა, მორწმუნეთა, ს(ა)თნოთა შ(ე)ნთა. რ(ა)ჟ(ა) მს [იყო] ურვასა შ(ი)ნა უმწყემსოებისა ზრუნვასა ერი იგი სამწყსოჲ ქ(რისტ)ესი, მ(ა)შინ მოვიდა *მასთ(ა)ნ* კაცი ღ(მრ)თისაჲ რ(ომე)ლი ეტყოდა: “ევედრენით ღ(მერთ)სა ფ(რია)დ და მ(ო)გცეს თქ(უე)ნ მწყემსი კ(ე)თ(ი)ლი”. მ(ა)შინ იწყო მ(ა)რხვად და ლ(ო)ცვად სიმრავლემან მ(ო)რწმუნეთამან, ერთობით ჴმობდეს ქ(რისტ)ეს მიმართ: “მოხედენ, მჴსნელო, ვენაჴსა ამას შ(ე)ნსა, რ(ომე)ლი დაასხი ჴელითა პირველ მეფისა კოსტანტინე მორწმუნისაჲთა”. f. 14r [ ]სცხო გონიერებაჲ, გ[არდაი]ცვ[ალა] გ(უ)ლი მისი და მეფეჲ ყო იონთა ზ(ედ)ა. შრომანი შ(ე)ნნი ს[ულიერნი] და კეთილნი სათნოებანი და გ(უ)ლ(ი)სა სიწრფოებანი, დიდო თეოდოსი, იხილნა-რაჲ მაღალმან, [მოხედვა-ყო წყალობით, რომელი ჰხედავს]მდაბალთა და გადიდა [სულით და ჴორცით.] ს[აღმრთოსა] ტ[აკუკსა] ვ(ითარც)ა *ეჯუანი* ჴმატკბილი, შუენიერი დღესასწაული შ(ე)ნი ენითა *ებანთა* ღმრთისმეტყუელთა მგალობელთაჲთა დღეს ოხრის ჴმამაღლად ეკლესიასა შ(ი)ნა შ(ე)ნთა მ(ა)თ სათნოებათა და სიმდაბლეთა, ღ(მრ)თისმსახურო და მის მიერ პატივცემულო, დიდო მეფეო, თევდოსი ღ(მერ)თშემოსილო, რ(ამეთუ) სახე ექმენი *პ(ი)რველთა* მათ მეფეთა და რ(ომე)ლნი გემსგავსნეს იშუებენ ედემს შ(ი)ნა შ(ე)ნ თ(ა)ნა და[ ]ითხოე ს(უ)ლთა [ ] მრ. ქ(რისტ)ეს მოყუარეო თევდოსი, ვერ შემძლებელ ვართ ჩ(უე)ნ შემსგავსებით ქ(ე)ბასა სათნოე(ბა)თა შ(ენ)თასა, ა(რამე)დ მ(ა)დლი შ(ე)ნი შეგუეწიენ მგალობელთა და ვადიდოთ *დღეს(ა) სწაული* შ(ე)ნი. შიში ღ(მრ)თის(ა)ჲ გაქუნდა მ(არა)დის, ნეტარო თევდოსი, და მ(ი)თ მოიძულენ შ(ე)ნ ყ(ოვე)ლივე ნებაჲ ჴ(ო)რცთაჲ და ვ(ითარც)ა უჯორცოჲ იქცეო[დე], რ(ომ)ლისათჳს საცნაურად გადიდა შ(ე)ნ *ქ(რისტემ)ე.* ღ(მრ)თისა [მამი]სა სიმდიდრეო, [გ]იყუარან გლახაკნი და აცხო[ვნებ მდაბალთა, რომელმან] აღამაღლე დღეს შ(ე)ნთჳს ნათეს…	სიბრძნით განმგებელო იესუ, სიტყუაო დაუბადებელო, დაბადებულნი გადიდებენ მამისა თანა სულით წმიდითურთ, მარადის დაუდუმებელად. გიგალობენ ანგელოზნი და გმონებენ ადამეანნი. სუფევაჲ შენი სუფევა არს *უკუნითი* უკუნისამდე. შენ *გადიდებენ* ქრისტე ერნი *ზეცისანი,* სულნი უჯორცოთანი, შენ მოსცემ ლოცვასა მდაბალთა ქუეყანისათა, მორწმუნეთა, სათნოთა შენთა. რაჟამს იყო ურვასა შინა უმწყემსოებისა ზრუნვასა ერი იგი სამწყსოჲ ქრისტესი, მაშინ მოვიდა *მათა* კაცი ღმრთისაჲ რომელი ეტყოდა: “ევედრენით ღმერთსა ფრიად და მოგცეს თქუენ მწყემსი კეთილი”. მაშინ იწყო მარხვად და ლოცვად სიმრავლემან მორწმუნეთამან, ერთობით ჴმობდეს ქრისტეს მიმართ: “მოხედენ, მჴსნელო, ვენაჴსა ამას შენსა, რომელი დაასხი ჴელითა პირველ მეფისა კოსტანტინე მორწმუნისაჲთა”. ***ესმა ღმერთსა ჴმაჲ ვედრებისა მორწმუნეთა თჳსთაჲ, შეიწირნა ლოცვანი მათნი და მოსცა მათ სარწმუნოჲ და გონიერი თევდოსი მართალი სათნოდ მეფედ და წინამძღურად, ვითარცა დავით ისრაჱლთა.***[11] სამუელ წინაწარმეტყუელმან სცხო დავითს მწყემსობასა შინა, ხოლო აწ თევდოსის მართალსა სიგლახაკესა შინა სულმან წმიდამან სცხო გონიერებაჲ, გარდაიცვალა გული მისი და მეფეჲ ყო იონთა ზედა. შრომანი შენნი სულიერნი და კეთილნი სათნოებანი და გულისა სიწრფოებანი, დიდო თეოდოსი, იხილნა-რაჲ მაღალმან, მოხედვა-ყო წყალობით, რომელი ჰხედავს მდაბალთა და გადიდა სულით და ჴორცით. საღმრთოსა ტაკუკსა. ღმრ. ვითარცა *ებანი* ჴმატკბილი, შუენიერი დღესასწაული შ(ე)ნი ენითა *შემასხმელთა* ღმრთისმეტყუელთა მგალობელთაჲთა დღეს ოხრის ჴმამაღლად ეკლესიასა შინა შენთა მათ სათნოებათა და სიმდაბლეთა, ღმრთისმსახურო და მის მიერ პატივცემულო, დიდო მეფეო, თევდოსი ღმერთშემოსილო, რამეთუ სახე ექმენი *შემდგომთა* მათ მეფეთა და რ(ომე)ლნი გემსგავსნეს იშუებენ ედემს შ(ი)ნა შ(ე)ნ თ(ა)ნა ღმერთსა ევედრე აწ მონიჭებად სულთა ჩუნეთა დღეს დიდი წყალობაჲ. მრ. ქ(რისტ)ეს მოყუარეო თევდოსი, ვერ შემძლებელ ვართ ჩ(უე)ნ შემსგავსებით ქ(ე)ბასა სათნოე(ბა)თა შ(ე)თასა, ა(რამე)დ მ(ა)დლი შ(ე)ნი შეგუეწიენ მგალობელთა და ვადიდოთ *ჴსენებაჲ* შენი. შიში ღმრთისაჲ გაქუნდა მარადის, ნეტარო თევდოსი, და მით მოიძულენ შენ ყოველივე ნებაჲ ჴორცთაჲ და ვითარცა უჯორცოჲ იქცეოდე, რომლისათჳს საცნაურად გადიდა შ(ე)ნ *ღმერთმან.* ღმრთისა მამისა სიმდიდრეო, გიყუარან გლახაკნი და აცხოვნებ მდაბალთა, რომელმან აღამაღლე დღეს შენთჳს ნათესავთაგან...

[11] In the palimpsest, the opening lines are cut, but the number of lines cut cannot be as much as two, thus the Ode presented in bold in the hymns of *Great Iadgari* is not missing in the palimpsest because of the excision, but was never in the manuscript.

The ancient liturgy of Jerusalem is still rather poorly known. There are a large number of unstudied and unedited sources, mainly in Georgian, and that number has increased with our palimpsest manuscript, which presents the text of *Iadgari*. We have noted that only the first stage of development of this hymnographical collection, i.e. the so-called *Ancient Iadgari*, is published, but there is no edition of the *New Iadgari*. The sequence of commemorating the saints (the Calendar), as well as the structure and content of the chants themselves, differ in our palimpsest from all well-known Georgian manuscripts of *New Iadgari* (Sin. geo. 59, Sin. geo. 64–65, and Tbilisi, National Centre of Manuscripts, ms. S-425). The study of this palimpsest manuscript gives us the opportunity to observe the history of the development of this collection of ancient chants of the Jerusalem rite.

Finally, manuscript Sin. geo. NF 7 must be mentioned alongside the other three manuscripts (the Oshki Bible; Athos, Ivir. georg. 3, containing the *Life of John Chrysostom*; and Athos, Ivir. georg. 9, containing *The Paradise* and *The Treasure*) which were copied at the order of Tornik Eristavi and donated to the newly-founded Georgian Monastery on Mount Athos in the early 980s.

REFERENCES

Aleksidze, Zaza, Mzekala Shanidze, Lily Khevsuriani, and Michael Kavtaria, *Κατάλογος γεωργιανών χειρογράφων ευρεθέντων κατά τό 1975 εις τήν ιεράν μονήν τού θεοβαδίστου όρους Σινά Αγιάς Αικατερίνης / Catalogue of Georgian Manuscripts discovered in 1975 at St. Catherine's Monastery on Mount Sinai* (Athens, 2005).

Blake, Robert P., Catalogue des manuscrits géorgiens de la bibliothèque de la Laure d'Iviron au Mont Athos [1]', *Revue de l'Orient Chrétien*, 3 ser. 8=28 (1932) 289–361.

Bregadze, Tamar, Tina Enukidze, Nana Kasradze, Lia Kutateladze, and Christina Sharashidze, *Kartul xelnac'erta aγc'eriloba*, *S k'olekcia*, vol. 1 [*Catalogue of Georgian Manuscripts, S collection*] (Tbilisi, 1959) [in Georgian].

Gigineishvili, Bakar and Tsone Kikvidze, *C'ignni ʒuelisa aγtkumisani, šesakmisaj, gamosvlataj* [*The Books of the Old Testament: Genesis, Exodus*] (Tbilisi, 1989) [in Georgian].

Metreveli, Elene, *Nark'vevebi Atonis k'ult'urul-saganmanatleblo k'eris ist'oriidan* [*Studies from the history of cultural-education cradle of Athos*] (Tbilisi, 1996) [in Georgian].

Metreveli, Elene, Tsatsa Chankiev, Lili Khevsuriani, and Lali Jgamaia, *Kartul xelnac'erta aγc'eriloba*, *Sinuri k'olekciada*, vol. 1 [*Description of Georgian Manuscripts, Sinai Collection*] (Tbilisi, 1978) [in Georgian].

Metreveli, Elene, Tsatsa Chankiev, and Lili Khevsuriani, *Uʒvelesi iadgari* [*Ancient version of the Iadgari*] (Tbilisi, 1980) [in Georgian].